KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ: BANİLER VE ÜNVANLAR

Karamandis Principality: Founders and Titles

Dr. Öğretim Üyesi Ebru Bilget Fataha

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye

e-mail: ebilget@gmail.com

ORCID ID: [orcid.org/ 0000-0002-6671-3105](https://orcid.org/0000-0002-6671-3105)

Near East Historical Review

10/3, July 2020

e-ISSN: 2717-6363 (Online)

www.nehrreview.com

Article Type - Makale Türü : Research Article

Received Date - Geliş Tarihi : 10.06.2020

Accepted Date - Kabul Tarihi : 05.07.2020

Pages - Sayfa : 311 - 326

: <http://dx.doi.org/10.29228/nehrreview.45388>

Citation - Atıf : Ebru Bilget Fataha, “Karamanoğullari Beyliği: Baniler Ve Ünvanlar”, *Near East Historical Review*, 10/3, July, 2020, pp. 311 – 326

KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ: BANİLER VE ÜNVANLAR

Karamandis Principality: Founders and Titles

Dr. Öğretim Üyesi Ebru Bilget Fataha

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye

Öz

Anadolu Selçukluları'nın dağılmasıyla farklı bölgelerde kurulmaya başlayan beyliklerde her beylik kendi ekonomik gücü ölçüsünde inşa faaliyetlerinde bulunurken, beylerde kendi prestij yapı veya yapılarını inşa ettirirler. Anadolu'ya dağılan bu beylikler kendi sanatsal beğenilerini ortaya koyan mimari eserleriyle hem güçlerini göstermek hem de kalıcılığını ispatlamak istemiş olmalıdır. Bu durum Anadolu mimarisi ve sanatı için oldukça verimli olmuştur.

Bu süreçte kurulan Karamanoğulları Beyliği'nde mimari ve süsleme örneklerinde var olan Selçuklu beğenilerinin yanı sıra farklı kültür etkilerini de kullanmaktan çekinmez. Bu etkiler Karamanoğulları mimari ve bezemelerinde kendine has bir özgünlük yaratmaya başlar.

Bu değişimin ve yeni biçimlenmelerin sağlanmasında coğrafya, malzeme, sanatçı gibi etkileri bütün olarak düşünmemiz gerekmektedir. Bu farklı girdileri bir araya getirip bütüncül bir anlayışın oluşmasında en büyük etken elbette banilere aittir. Karamanoğulları yerleştikleri coğrafya ile Selçuklu mimari ve bezeme örneklerinden etkilenirken, bölgedeki sanatçıları da kendi imar faaliyetlerinde kullanmış olmalıdırlar. Yerel sanatçıların yeni beylikle / değişen siyasi otoriteyle uyum sağlayarak farklı bir üretim sürecine girmesi baniler tarafından sağlanmış olmalıdır. Bu çalışmada Karamanoğlu Beyliği yapılarında banilerin kendilerini nasıl ifade ettikleri açıklanmış çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ermenek, Karamanoğulları, Kitabe, Larende. Mimari,

Abstract

In the principalities that started to be established with the dissolution of the Anatolian Seljuks, each principality was engaged in the construction activities to the extent of its own economic power, while each principal built its own prestige structure. Each principal, established in different regions, wanted to show its strength and to prove its permanence with its architectural works that demonstrate its artistic taste. This situation has been very efficient for Anatolian architecture and art.

Karamandis principality does not hesitate to use different cultural influences besides the existing Seljuk likes. These effects begin to create a unique originality in the architecture and decoration of Karamandis.

We must consider the effects such as geography, material, artist as a whole in providing this change and new shaping. Of course, the biggest factor in the formation of a holistic understanding by gathering these different inputs belongs to the founders. While Karamandis was influenced by the geography in which they settled and Seljuk architecture and decoration examples, they should have used the artists in the region in their own development activities. It should have been ensured by the founders that local artists entered a different production process by harmonizing with the new emirate / changing political authority. In this study, it was tried to explain how the founders express themselves in the structures of Karamandis principality.

Keywords: Architecture, Ermenek, Inscription, Karamandis, Larende.

Sanat eserlerini anlayabilmek, 21. yüzyıldan “okuyabilmek” ve kendi tarihi bağlamında değerlendirebilmek için üretildikleri dönemin kültür ortamını, siyasi ve sosyal tarihinin yanı sıra banî ve sanatçı ilişkilerini de belirlemek gerekir. 13 yüzyılın ikinci yarısında Anadolu siyasi tarihi baş döndürücü bir karmaşa dönemidir.¹ Anadolu Selçuklularının İlhanlı hâkimiyetine girmesiyle, Anadolu’da kurulmaya başlayan beyliklerin hem kendi içlerinde, hem de Bizans, Ermeni, Selçuklu, İlhanlı, Memluklu devletleriyle olan ilişkileri siyasi anlamda hareketli bir yapının oluşmasına neden olur. Bu dönemde kurulan Karamanoğulları Beyliği de 1228- 1500 yılları arasında bu yapıda önemli bir güç olarak yerini alır.

13. yüzyıl sonunda Anadolu’da merkezi otoritenin parçalanmış olması, mimari biçimlerde ve planlarda bölgesel farklılıklara sebep olmuştur. Merkezi otoritenin ekonomik ve politik gücü, mimaride farklı kütleli büyüklüklerin ve bezeme çeşitliliği görülmesinin ana nedenidir. Özellikle Moğol döneminde, sanat eserlerinin üretimi artmıştır. Bu artış aslında dönemin çok kültürlü, yapısının sebep olduğu karmaşa ile çelişkilidir. Ancak dönemin ileri gelenleri arasındaki yarış sanat faaliyetlerinde izlenen yükselişin sebeplerinden biri olmalıdır.²

Anadolu Selçukluları’nın merkezlerinden Konya, Kayseri ve Sivas’ta inşa faaliyetleri sürerken Anadolu’da İlhanlı beylerinin belirledikleri yeni merkezler ön plana çıkmaya başlamıştır³. Özellikle Selçuklu Sultanlarının yönlendirmeleriyle sınırlara yerleşmiş olan Türkmen beyleri 14. yüzyılın sonlarında otoritenin bölünmesi ile bağımsız hareket etmeye başlarlar. Bu süreci takiben kurulan her beylik kendi yeni merkezlerini oluşturur. Aslında bu yeni merkezler ve ortaya konan eserlerle, yeni yöneticilerin kendilerinden öncekilerin yerine geçmeyi hak ettiklerini göstermeye çalıştıkları ve yeni merkezleri de böylelikle benimsemeye başladıkları düşünülebilir.⁴ Her beyliğin başkenti mimari başkentliği de üstlenir. Karamanoğulları beyliğinde de durum aynıdır. Beyliğin ilk başkenti olan Ermenek’e baktığımızda da mescitlerle başlayan imar faaliyetlerinin Ermenek Tol Medrese (1301- 1302) ile devam ettiğini görüyoruz.⁵

Musa Bey (1311-1318, 1352-1355), Emir Musa Medresesini (1350) Larende (Karaman)’ye yaptırarak imar faaliyetlerinin merkezini de beyliğin başkentine taşımıştır. Hatuniye Medresesi (1382), Alaadin Bey Türbesi (1388), İbrahim Bey İmareti (1432) gibi hem mimari hem de bezeme farklılıkları gösteren yapıların inşası Larende (Karaman)’nin öneminin devamlılığını göstermesi açısından önemlidir.⁶

Beyliğin yapılarında sayı olarak camiler çoğunlukta olsa da boyutları, mimari süslemeleri ile medreseler ön plana çıkmaya başlarlar. Medreseler plan şemaları, mukarnas kavsaraları ile Selçuklu medreseleri ile benzerlik gösterirlerken bezemelerde bitkisel motiflerin yoğunluğu ve ölçü olarak büyümeleri, köşelik düzenlemeleri, kilit taşı vurgusunun neredeyse bütün yapılarda görülmesi değişimin izleri olarak karşımıza çıkar. Karamanoğulları Beyliği var olan Selçuklu beğenilerinin yanı sıra renkli taş kullanımı, dar- uzun ve mukarnassız taç kapılar gibi farklı kültür

¹ Cemal Kafadar, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu İki Cihan Âresinde*, Birleşik Yayınevi, Ankara 1995, s. 19.

² Howard Crane, “Anadolu Beylik Döneminde Mimari ve Himaye”, *Türkler*, Cilt: 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.31.

³ Moğol yöneticisi Sungur Bey (Sungur Bey Camii) ve Moğol sultanı ile evlenen IV.Rükneddin Kılıç Arslan’ın kızı Hüdavent Hatun için inşa edilen (Hüdavent Hatun Türbesi) yapılarla Niğde önem kazanmıştır. Selçukluların Konya, Sivas, Kayseri gibi merkezlerinin dışında, İlhanlıların Tokat, Amasya (Bimarhane), doğuda Erzurum’a (Yakutiye Medresesi 1310) önem verdikleri görülür. Bkz. H. Crane, a.g.m., s: 31.

⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 33.

⁵ Şikari, Karamanoğulları Tarihi, Halkevi Tarih ve Müze Yayınları, Konya 1946, s.14-15; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi. Ermenek Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 46.

⁶ Şikari, a.g.e., s. 29; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 14-15; Şihabeddin Tekindağ, “Karamanlılar”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: V, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1997, s. 321.

etkilerini de kullanmaktan çekinmez. Bu etkiler Karamanoğulları mimari ve bezemelerinde kendine has bir özgünlük yaratmaya başlar.⁷

Beyliğin yapılarında izlenen değişimin ve yeni biçimlenmelerin sağlanmasında coğrafya, malzeme, bani, sanatçı gibi etkileri bütün olarak düşünmemiz gerekmektedir. Karamanoğulları yerleştikleri coğrafya ile Selçuklu mimari ve bezeme örneklerinden etkilenirken, bölgedeki sanatçıları da kendi imar faaliyetlerinde kullanmış olmalıdırlar. Beyliğin ilk başkenti Ermenek'te karşılaştığımız mimari ve bezemelerde coğrafya ve malzemenin etkisini daha fazla görmekteyiz. Mescitlerde plan ve ölçü olarak arazi yapısı etkili olurken, bezemelerin ahşap kapılarda ve alçı mihraplarda yoğunlaşması bölgede bu malzemelerin yerel ustalar tarafından biliniyor ve kullanılıyor olmasının sonucudur. Bir bani olarak sultanın prestiji de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Sanatçıları toplayarak onların farklı üsluplarının bütüne çevrildiği bir eser yaratılmasına katkısı da onun bani olarak önemini göstermektedir. Aslında yerel sanatçıların yeni beylikle/değişen siyasi otoriteyle uyum sağlayarak farklı bir üretim sürecine girmesi baniler tarafından sağlanmış olmalıdır.⁸ Yapıların inşa edilme ve bezenmesi sürecinde o eserin banisi kuşkusuz ki en çok söz sahibi olan kişidir. Baninin siyasi gücü, sosyal kişiliği, geldiği kültür çevresi inşa edilen yapılardan okunabilmektedir.

Yapının biçimlenmesinde baninin etkisi, dönem sanatının ve sanatçısının özgürlüğü ile baskın etkenlerin ne olduğu sorgulamalarını bugünden bakarak düşündüğümüzde Anadolu'da görülen bezeme çeşitliliği, bir "özgürlük" ortamından söz edilebileceğini gösterir. Şüphesiz bani ve sanatçıların farklı bakışları, banilerin özel istekleri ve bütünü belirleyici bir "otoritesi" vardı. Aynı sanatçının farklı eserlerinde görülen kompozisyon farklılıkları da baniyle ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan sanatçının tekrara düşmemek için farklı kompozisyonları tercih etmiş olması da bir diğer ihtimaldir. Bütün yapılarında aynı bezemeyi kullanan bir sanatçı yaratıcı olmaması sebebiyle tercih edilmiyor olmalıdır. Her bani hem ekonomik, hem de siyasi güç göstergesi olarak kullandıkları yapılarında yenilikler yapmayı istemiş olabilir. Aynı zamanda "çağdaş/moda" olanı takip etme veya yeni bir "moda" yaratma ihtiyacı da değişimin diğer bir sebebi olarak düşünülebilir. Modayı takip etmek mi, modayı yaratmak mı sorusunun cevabı ise her bani için modayı yaratmak olmalıdır.⁹

Ortaçağ Türk sanatında banilerin ekonomik gücü ve sosyal statülerine göre imar faaliyetlerini yürüttükleri ve yerleşimlerin kimliğinin oluşmasına katkıda bulundukları dikkati çeker. Karamanoğulları Beyliği mimarisi düşünüldüğünde farklı işlevli çok sayıda yapının inşa edilmesine paralel olarak banilerin de çeşitliliğine şahit olmaktayız. Karamanoğlu Beyliği'nin kuruluşundan başlayarak banilerin beğeni ve yönlendirmeleri dönem sanatının oluşumunu etkiler. Özellikle beyliğin kuruluş sürecinde/erken tarihli yapılarında maddi olanakların sınırlı olması, yerleşilen coğrafyada yaşanan belirsizlikler mimarinin ve bezeme programının biçimlenmesini etkileyen diğer faktörlerdir. Ayrıca Karamanoğulları'nın diğer Anadolu beylikleri karşısındaki yayılcı tutumu ve Osmanlı'yla yarışan siyasi anlayışı da banilerin tercihini ve çalışmasını yönlendirir.¹⁰

Karamanoğulları Beyliği banilerine bakıldığında daha çok sultan/hükümdar ya da ailesinden kişilerin ön plana çıktığı gözlenir. Beyliğin kuruluşundan itibaren banilerin kimlikleri, kendilerini yapılarında ifade ediş şekilleri ve tercih ettikleri yapı tipleri de değişmektedir. Henüz Toroslar'a yayılan göçebe bir topluluktan yerleşik yaşama geçmeye çalışan Karamanoğulları hiç kuşkusuz ki siyasi, sosyal ve en önemlisi ekonomik açıdan bir arayış ve yapılanma içindedir.

⁷ Ebru Bilget Fataha, *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 2010, s. 28.

⁸ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 28.

⁹ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 31.

¹⁰ H. Crane, *a.g.m.*, s.31.

Siyasi anlamda varlık gösterme aşamasındaki Karamanoğulları'nın önceliklerinin sıralanmasında bu oluşum/değişim etkili olmuştur. İlk yerleştikleri Ermenek ve çevresindeki imar faaliyetlerine, varlıklarından yaklaşık 30 yıl sonra başlamaları da bu süreçle açıklanabilir. Ermenek'in başkent olarak belirlenmesinden sonra, imar faaliyetlerinde sultanın gücünü görmeye başlamamız da bu sürecin devamında gelir. Kuşkusuz ki Karamanoğulları'nın Selçuklular'la siyasi ilişkileri, Karaman ve Konya'ya yapılan gidiş- gelişler beylerin bir başkent ve sultan imgesi oluşturmalarına katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda yaşadıkları kent dışındaki mimari ve bezemeleri görme, tanıma ve sınırların dışındaki yeniliklerin algılanması da banilere yeni bakış açıları kazandırmıştır.¹¹

Karamanoğulları Beyliğine ait tespit edilen 73 bani,¹² sultanlar, vezirler, emirler, vali, din adamları, ahi ve tacir olarak ayrılmaktadır. Bu bağlamda 10 Karamanoğlu sultanı 14.-15. yüzyıllarda 69 yapı¹³ inşa ettirmiştir.¹⁴ Beyliğin yöneticiliğini yapan, bu banilerden yalnız üçü yapısında “*Sultan*” ünvanı ile karşımıza çıkar.

İlk Sultan ününü kullanan Karamanoğlu Mahmud Bey oğlu Halil Bey'dir. Ermenek-Kazancı yolu üzerinde 14km 'de Göksu (Ermenek Çayı) üzerinde oldukça dik bir yamaç üzerine inşa edilmiş olan Görmeli Köprüsü (1378) (Fotoğraf 1) kitabesinde Karamanoğlu Mahmud Bey oğlu Halil Bey¹⁵ şöyle tanımlanmaktadır.

Fotoğraf 1. Görmeli Köprüsü

¹¹ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 32.

¹² Aynur Durukan, “Anadolu Selçuklu Dönemi Kaynakları Çerçevesinde Baniler”, Sanal Tarihi Defterleri, Sayı: 5, 2001, s. 43-132; Aynur Durukan, “Kaynaklar Işığında Osmanlı Beyliği'nde Sanat Ortamı”, *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 4-8 Ekim 1999*, Cilt: III, Kısım II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s.1106-1107.

¹³ 12 cami ve çeşme, 10 hamam, 6'şar medrese ve zaviye, 4 türbe, 3'er mescit ve imaret, 2'şer kervansaray ve saray, 1'er darülhuffaz, darülkurra, aşevi, bedesten, Mevlevihane, tekke, şadırvan, köprü ve dış kale suru yer alır. Ayrıca cami, iç kale suru ve türbede olmak üzere üç onarım yaptırmıştır.

¹⁴ Aynur Durukan, “Baniler”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Cilt: 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.143.

¹⁵ Halil Bey'in H.741de ölmüş olduğu ve yerine Bedreddin İbrahim'in geçtiği belirtilse de kitabedeki bilginin doğruluğunu kabul edeceğiz.

– امر بعمارة هذه القنطرة المباركة امانا من عبور
– الصراط السلطان الاعظم ظل الله في العالم
– مالك رقاب الامم ابو الفتح علاء الدنيا والدين خليل بن
محمود بن قرمان
– خلد الله ملكه في الاسلام سنة ثمانين وسبع مائة

16

Transkripsiyon:

Emera bi-‘imâreti hâzihi’l-kantarati’l-mubâreketi emânen min
‘ubûri’s-sırâti’s-sultânî’l-a’zam zıllu’llâhi fî’l-‘alem
Mâliku rikabî’l ümeme Ebû’l Feth ‘Alâu’d-dünyâ ve’d-dîn Halîl bin
Mahmûd bin Karaman
Hallada’llâhu mulkehû fî’l-İslâm sene semânîne ve seb’a-miye

Türkçesi: Bu mübarek köprünün yapımını yoldan emniyetle geçilsin diye dünyada Allah’ın gölgesi, milletleri gözeten ulu *sultan*, Allâh İslâm’da mülkünü dâim kılsın, din ve dünyanın yücesi Ebû’l-Feth, Karamanoğlu Mahmûd Beyoğlu Halil Bey 780 senesinde emretti”

Halil Bey dünyada Allah’ın gölgesi, milletleri gözeten ulu *sultan* olarak kitabede nitelendirilmiştir.

Karamanoğulları ile farklı bir coğrafyada büyüyen Osmanlı Beyliği arasındaki ilk siyasi ve kültürel ilişkiler Alâeddin Bey (1344-1397-98) döneminde başlamıştır. Karamanoğlu Alâeddin Bey’in Osmanlı Sultanı Murad Hüdavendigar’ın kızı ile evlenmesi, ilişkilerin geçici olarak düzelmesini sağlamışsa da bu uzun süreli olmamıştır. Karşılıklı sürdürülen hırslı politikalar sonucu Alâeddin Bey’in Osmanlı topraklarına saldırması kurulmaya çalışılan dostluğu sonlandırır. Konya’da karşılaşan ordular Timurlular’ın desteğini alan Osmanlılar’ın galibiyetiyle sonlansa da Kosova’da Murad Hüdavendigar’ın ölmesi Karamanoğulları’na yandaş edinmek ve Osmanlılar’a karşı yeniden güç toplamak için zaman kazandırır ¹⁷ Kaynaklarda 1. Murad’ın ölümü üzerine oğlu Yıldırım Bayezid’in “Yıldırım Bayezid şimdiye kadar her çeşit kusurlarını affettiği kız kardeşinin kocası Alâeddin Beyi yok etmeğe karar verdi”¹⁸ ifadeleri ile anlatılan kararı ve sonrasında, Alâeddin Bey’in asılarak öldürülmesi, hanımı Melek Hatun ve iki oğlu Mehmed ve Ali beylerinde Bursa’ya dayıları Yıldırım Bayezid’in yanına götürülmesiyle devam eder. Alaaddin Bey bu karmaşık siyasi ortamda imar faaliyetlerini de ihmal etmemiş, Larende’de bir camii ve türbe, karısı Melek Hatun’da Hatuniye Medresesi’ni inşa ettirmiştir ¹⁹. İmar faaliyetlerinin yanı sıra, Şikari tarafından Alâeddin Bey adına Türkçe’ye çevrilmiş *Yar-ı câni Şehnemesi*’de dönemin tarih kaynağıdır ²⁰.

Karamanoğlu Alâeddin Bey’in eşi Melek Hatun (Nefise Sultan) Hatuniye Medresesini, taçkapısı üzerinde bulunan mermer üzerine sülüs yazı ile yazılmış Arapça üç satırlık kitabesine (Fotoğraf 2) göre 783 H./1381-1382 M. yılına yaptırmıştır²¹

¹⁶ Kerim Türkmen, *Karamanoğulları Devri Kitabeleri*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Konya 1989, s. 88.

¹⁷ İ. H. Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*. I-III, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası 1974, s. 417-418.

¹⁸ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s. 419. (Konyalı’ya ait 2 eser olduğu için eserin kısaltması yazılmalıdır)

¹⁹ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.423.

²⁰ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s. 417-423.

²¹ A.Durukan, “Karaman’daki Hatuniye (Melek Hatun), Medresesi”. *Kültür ve Sanat*. 1/4, 1989, 51- 53, 92-93. makalesinde 1. Murad’ın kızının isminin Nefise veya Sultan değil Melek Hatun olduğunu belirtmiştir. Buna göre de yapının yayınlarda isminin Nefise Sultan Medresesi olarak kullanılmasının yanlışlığına dikkat çekmektedir. A.

Fotoğraf 2.Hatuniye Medresesi Kitabesi

بسم الله الرحمن الرحيم شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولو العلم
قائما بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم ان الدين عند الله الاسلام قل
هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون انما يذكر اولوالالباب انما يخشى الله
من عباده العلماء قال رسول الله صلى الله عليه وسلم علماء امتي كتابيا بني
اسرائيل وقال عليه السلام
امر بعمارة هذه المدرسة المباركة الشريفة في ايام دولة الامير الكبير المعويد
المظفر علاء الدنيا والدين خليل بن محمود بن قرمان خلد الله ملكه سلطان خاتون
بنت مراد بن ارخان بن عثمان معاون اهل الايمان بتاء بيد الرحمان في سنة ثلث
وثمانين وسبعمائة .

22

Transkripsiyonu:

Bismillahirrahmanirrahim, şehida'l-lâhu ennehû lâ ilâhe illâ hüve'l- melâiketu ve ulû'l-
ilmi

kâimen bi'l-kıstı lâ ilâhe illâ huve'l-'azîzu'l-hakîm inne'ddîne 'inde'l-lâhi'l-islâm(Âl-i İmrân,
18, 19)

kul hel yestevî'llezîne ya'lemûne ve'llezîne lâ ya'lemûne innemâ yetezekkeru ulû'l-elbâb
(Zümer, 39/9) innemâ yahşâ'llâhe min ibadîhî'l-'ulemâu (Fâtır, 35/28) Kâle resûlu'llâh sallâllâhu
'aleyhi ve sellem 'ulemâu ummetî ke enbiyâi Benî İsrâil ve kâla aleyhi's-selâm....

Türkçesi: Allah şahadet eyledi şu gerçeğe ki, başka tanrı yok, ancak O vardır. Bütün melekler ve ilim uluları da dosdoğru olarak buna şahittir ki, başka tanrı yok, ancak O aziz, O hakîm vardır. Doğrusu Allah katında din, İslâm'dır (Âl-i İmrân, 2/18 ve 19. Ayetin başı) De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak temiz akıl sahibi olanlar anlar. (Zümer, 39/9) Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler korkar.(Fâtır, 35/28)

Transkripsiyonu:

(sav) dedi ki "Ümmetimin alimleri, Benî İsrâil'in nebilere gibidir ve (sav) şöyle dedi..."

Emare bi-'imâreti hâzihi'l-medreseti'l-mubâreketi's-şerîfe fî eyyâmı devleti'l-
emîri'lkebirî'l-

müeyyedi'l-muzaffer 'alâi'd-dünyâ ve'd-dîn Halil bin Mahmûd bin Karaman
hallada'llâhu mulkehû Sultân Hâtûn binti Murad bin Orhân bin Osmân mu'âvinu
ehli'l-îmân bi-teyîdi'r-Rahmân fî sene selâse ve semânîn ve seb'a-miye.

Türkçesi: Allah'ın resulü S.A. şöyle buyurmuştur; ümmetimin alimleri beni-İsrail peygamberleri gibidirler. Bu mübarek ve şerefli medresenin yapılmasını büyük emir tanrı tarafından desteklenmiş, muzaffer kılınmış Allah mülkünü daim kılsın, Karamanoğlu Mahmud oğlu din ve dünyanın yücresi Halil zamanında Allah'ın desteği ile müminlerin yardımcısı olan

Durukan" "Karaman'daki Hatuniye...", s.155'te ise "Nefise Sultan olarak adlandırılan Sultan (Melek) Hatun" demektir.

²² K. Türkmen, *a.g.t.* s 96. (t.'den sonra virgün kullanalım)

Osmanoğlu, Orhanoğlu Murad'ın kızı Sultan Hatun tarafından yapılmasına miladi 783 senesinde emredildi²³.

Nefise Melek Hatun kitabede²⁴ “Osman oğlu, Orhan oğlu, Murad kızı ve büyük emir dünya ve dinin yücesi muzaffer Karamanoğlu Mahmudoğlu Halil Bey zamanında” şeklinde hem Osmanlı soyundan geldiğini, hem de Karamanoğlu himayesini vurgulamak istemiştir. Kendisi için “*Sultan*” ününü kullanan Halil Bey'in bu yapıda Melek (Sultan) Hatun tarafından sultan olarak anılmamış olması da bunun bilinçli bir şekilde yapıldığını gösterir. Melek Hatun'un bu kitabe aracılığı ile gelmiş olduğu Osmanlı soyunu öncelemesi ve Karamanoğulları hükümdarına “*Sultan*” ününü kullanmadan gönderme yapması son derece ilginçtir. Her ne kadar Karamanoğlu Alâeddin Bey'in eşi olsa da Osmanlı hükümdarı I. Murad'ın kızı olması onun gözünde Halil Bey'in “*Sultan*” olarak algılanmasını engellemiş olsa gerek.²⁵ Halil Bey kendi inşa ettirdiği yapıda sultan olarak nitelendirilirken, Melek Hatun kendi inşa ettirdiği yapıda bunu yok saymıştır.

Alâeddin Bey'in hayattayken ülke topraklarını oğulları ve kardeşleri arasında paylaştırdığı görülmektedir. Bu olay Şikari Tarihinde şöyle anlatılır.

“*Sultan Alâeddin oğlu Mehmed'i Konya'ya gönderdi.
Pir Ahmed'i Ermenâk'e gönderdi ve biraderi Davd Bey'i Kayseriye'ye hakim eyledi.
Ammisi Mir Şah'a Mut ve Gülnar'ı virdi. Oğuz Han'a Silfkeyi virdi.
Mahmud Paşaya Sivas'ı virdi. Mir Hasan'a Akşehir'i virdi.
Halil Bey'e Aksaray'ı virdi. Ali Paşaya Tarsus'u virdi.
Ali Bey'e Niğdeyi virdi*”²⁶

Babası tarafından Konya'ya gönderilen Mehmed Bey, Alâeddin Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına geçer. Mehmed Bey, Konya Meram Mescidi ve 1409 tarihli Niğde Ak Medrese kitabelerinde (Fotoğraf 3) babası Alâeddin Bey'in aksine “*Sultan*” olarak anılmaktadır.

Fotoğraf 3.Niğde Ak Medrese Kitabesi

²³Yapının banisi Nefise Melek Hatun Osmanlı Sultanı I. Murad'ın kızı, Yıldırım Bayezid'in kız kardeşi ve Karamanoğlu Alâeddin Bey'in karısıdır K. Türkmen, *a.g.t.*, s. 89.

²⁴ Aynur Durukan, Karaman'daki Hatuniye (Melek Hatun), Medresesi. *Kültür ve Sanat*. 1/4, 1989, s.51- 53, 92-93.makalesinde I. Murad'ın kızının isminin Nefise veya Sultan değil Melek Hatun olduğunu belirtmiştir. Buna göre de yapının yayınlarda isminin Nefise Sultan Medresesi olarak kullanılmasının yanlışlığına dikkat çekmektedir. Aynur Durukan, *Baniler, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, (Editörler: Ali Uzay Peker- Kenan Bilici) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006,s.155'te ise “*Nefise Sultan olarak adlandırılan Sultan (Melek) Hatun*” demektedir.

²⁵ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 33.

²⁶ Şikari, Karamanoğulları Tarihi, Halkevi Tarih ve Müze Yayınları, Konya 1946, s.155

١- بسم الله و الحمد لله وسلام على محمد رسول الله امر بعمارت هذه المدرسة المباركة
 ٢- فى ايام دولة السلطان الاعظم شاهنشاه المعظم ملك رقاب الامم سلطان محمد بن
 علاء الدين خلد الله ملكه
 ٣- علاء الدنيا والدين اخوه على بن علاء الدين بن خليل بن محمود بن قرمان فى
 تاريخ سنة اثنا عشر وثمانمائة المصطفوية الحمد لله وحده.

27

Transkripsiyonu:

1-Bismi'llâh ve'l-hamdü li'llah ve selâmun 'alâ Muhammedi'r-Resûlillah emera bi-
 'imâreti hâzihi'l-medreseti'l-mubâreketi

2-fî eyyâmi devleti's-Sultani'l-a'zam Şâhinşâhi'l-mu'azzam Meliki rikâbi'l-umem Sultân
 Mehmed bin 'Alâe'd-dîn halleda'llâhu mulkehû

3- Alai'd-dünyâ ve'd-dîn ahûhu 'Alî bin 'Alâi'd-dîn bin Halîl bin Mahmûd bin Karaman fî
 tarih sene isnâ 'aşara ve semân-miye el-Mustafaviyye elhamdû li'l-lâhi vahdehû

Türkçesi: Allâh'ın ismiyle ve hamd ile Allâh'ın resûlu Muhammed'e selam olsun, bümübarek medresenin imarını 812 yılında büyük sultan, şâhların şâhı, milletlerin gözetleyici meliki, dünya ve dinin yücesi 'Alâe'd-dîn'in oğlu Sultân Mehmed –Allâh onun mülkünü ebedî kılsın- idaresi günlerinde onun kardeşi Karaman oğlu Mahmûd oğlu Halîl oğlu 'Alâe'd-dîn oğlu 'Alî emretti. Hamd sadece ve sadece Allâh'adır.

Kitabe'ye göre Alaeddin Ali Bey'in iki oğlu Mehmed ve Ali Beyler birbirlerine, babalarına ve Karamanoğlu soyuna bağlılıklarını kitabede kullandıkları *Karaman oğlu Mahmûd oğlu Halîl oğlu 'Alâe'd-dîn oğlu* ifadesi ile vurgulamaktadırlar. Anneleri Nefise Sultanın aksine 1. Murad'ın torunu olduklarına dair kitabede hiçbir gönderme yoktur. Böylelikle Karamanoğullarında soyun ve sultanlığın aktarılmasında baba vurgusu kitabeler yoluyla net olarak okunabilmektedir.

İbrahim Bey dönemi (1422-1464) Karamanoğulları'nın kalkınma ve imar faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönemdir. İbrahim Bey'in yaptırdığı imaretin vakfiyesinde sosyal, kültürel, ekonomik ve idari hayatla ilgili geniş ve kapsamlı bilgilerle ulaşılmaktadır. 1432-1440-1447-1465 yıllarında yapılan eklerde dönemin vakıfları, emlakları, vergi yükümlülükleri, nüfusu ile ilgili bilgilerinde bulunduğu görülmektedir.²⁸ İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayınlanan vakfiyenin ilk sayfasının sağında İbrahim Bey'in, ikinci sayfasında Mehmed, İshak ve Pir Ahmed Bey'lerin tuğraları bulunmaktadır.²⁹ Şikari, Tarihi'nde İbrahim Bey'in sultanlığı

“Râvi eyder: İbrahim Han'ın tekkesi, cami ve hanikahı, imaret ve köprüsü ve hanları cümle altmış dört danedir. Hayratı bânihaye'dir. Hem kendusi ehli tevhiddir. Tabakai evliyada kutub makamına vasil olmuş idi. Elli bir yıl diyarı Karaman'a sultan olmuşdur, Hutba okutmuş ve sikke kestirmişdir. Düşmandan bir kimseye il virmemişdir, zamanında Karaman halkı muhkem huzur görmüşdür. Osman oğlu kızından yedi oğlu olmuşdur. Büyük oğlu Kasım Bey'dir. Diğerleri İshak, Alâeddin, Halil, Pir Ahmed, Yakub ve Küçük Mustafa'dır.” diye anlatılmıştır.³⁰

²⁷ K. Türkmen, a.g.t., s. 126.

²⁸ Hasan Özönder, “Karamanoğlu İbrahim Bey İmaret ve Vakfiyesi”, II. Vakıf Haftası 3- 9 Aralık 1984 (Konuşmalar ve Tebliğler), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1985, s.130.

²⁹ İ. H. Konyalı, a.g.e., s. 433.

³⁰ Şikari, a.g.e., s. 191.

İbrahim Bey Konya’da ve Larende’de imaretler yaptırmış, vefat ettiğinde Larende’deki imaretinin türbesine gömülmüştür.

İbrahim Bey, Karaman’daki İmareti’nin (1432) kemer alınlığında bulunan kitabesinde (Fotoğraf 4) “*Bena es-sultan-el-efham vel- hakan-ül- azam maliki rikab ül- umem mevla muluk-ül-Arab vel- acem...*”.³¹ Arap ve Acem halklarının sahibi olarak anlatılan İbrahim Bey vakfiyesinde de “*Sultan*” ününü kullanır.

Fotoğraf 4. İbrahim Bey İmareti Kitabesi

- ١ - مفتحة اہم الابواب [Kûfi]
 ٢ - هذا ذکر وان للمتقين لحسن مآب
 ٣ - بنی السلطان الافخم والحقان الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوک العرب
 والمعجم واضع مراسم العدل والاحسان
 ٤ - هادم قواعد الجور والظفیان قتل الزنادقة والمشرکین قاهر الفجرة والمالچدین
 ناصر شرع و بشرع اندر زاقبالش نظام ناسخ شرک و بشرک اندر زیتغش
 اضطراب
 ٥ - تاج الدنيا والدين ابرهیم بن المرحوم محمد بن قرمان ضاعف الله اقتداره والى
 الخیرات ابتداره هذه العماره المبارکة للصادرین والواردین من اى طائفة
 كانوا من المسلمین فی شهر محرم الحرام سنة ست وثلاثین وثمانمائه.

32

Transkripsiyon:

Mufettehâten lehumu'l-ebvâb (Sad, 38/50).

Hâzâ zikrun ve inne li'l-muttakîne le-hüsne meâb (Sad, 38/4)

Benâ es-Sultânu'l-efham ve'l-hâkânu'l-a'zam Mâliku rikâbi'l-umem Mevlâ mulûki'l-Arab ve'l-Acem Vazi'u merâsimi'l-'adli ve'l-ihsân

Hâdimu kavâ'idî'l-cevri ve't-tuğyân kâtîlu'z-zenâdika ve'l-müşrikîn Kâhiru'l-fecera ve'l-mulhidîn Nâsîru's-şer' ve bi-şer' enderz ikbâleş Nizâmu nâsîhi şîrk ve bi-şîrk ender zitiğüş ızdırâb

Tâcu'd-dünyâ ve'd-dîn İbrahim bin el-merhûm Mehmed bin Karaman da'a fa'llâhu iktidârahû ve 'alâ hayrâtı ibtidarahû hâzihi'l-'imâret el-mubârek li's-sâdirîn ve'l-vâridîn

³¹ K. Türkmen, *a.g.t.*, s. 101.

³² İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s. 408.

min eyyi tâifetin kânû mine'l müslimîn fî şehri Muharremi'l-Harâm sene sitte ve selâsîn ve semân-miye

Türkçesi: Kapıları kendilerine açılmış olan... (Sad, 38/50).

Bu bir öğüttür. Allâh'a karşı gelmekten sakınanlar için elbette güzel bir dönüş yeri vardır (Sad, 38/4)

Büyük sultân ve büyük hâkân, milletlerin hâmisi, Arab ve Acem meliklerinin efendisi, adâlet ve ihsân merasimlerinin ihdas edicisi, cevr ve tuğyân kaidelerinin hizmetçisi, zındık ve müşriklerin kâtili, fâcir ve mülhidleri kahredicisi, şeriatın ve Yardımcısı, dünyânın ve dinin tâcı, merhum Karamanoğlu Mehmed'in oğlu İbrahim –Allâh onun iktidarını ve hayratlarını artırsın- bu mübarek imâreti Müslümanlardan olan herhangi bir taifenin gelmesi için Muharremu'l-Harâm ayında 836 yılında yaptırdı, denilmektedir.

Baniler inşa ettirdikleri yapılarda kendileri için *sultan* ününü kullanırlarken, döneminin sultanları dışındaki diğer banilerinde sultana gönderme yaptıkları kitabeler hazırlattıkları izlenmektedir. Banilerinden Hacı Hasbey oğlu Mehmed Bey yapılarından Hasbey Darülhuffazı (824H/1421M), kitabesinde (Fotoğraf 5) *devleti's-Sultân Muhammed bin'Alâeddin / Alâe'd-dîn* oğlu sultan Mehmed olarak dönemin hükümdarı *Sultan* olarak vurgulanmıştır.

Fotoğraf 5. Konya Hasbey Darül Huffazı

– انشأ هذه البقعة في أيام دولة السلطان محمد بن علاء الدين خلد الله
مملكته صاحب الخيرات
– والحسنات محمد بن الداج خاضبك الخطيبي اعلى الله شأنه وجعلها دار
الحفاظ سنة اربع وعشرين وثمانماية 33

Transkripsiyonu:

Enşee hâzihi'l-buk'atu fî eyyâm devleti's-Sultân Muhammed bin'Alâeddin hallede'llâhû memlekete hû sâhibu'l-hayrât

ve'l-hasenât Muhammed bin el-Hac Hasbeg el-Hatîbî a'lâ'l-lâhû şa'nehû ve ce'alehâ Dâru'l-Huffâz sene erba'a ve 'ısrîn ve semân-mie.

³³ K. Türkmen, *a.g.t.* s.116

Türkçesi: Allah memleketini daim kılsın ‘Alâe’d-dîn oğlu sultan Mehmed’in hükümdarlığı zamanında Allâh şanını yüceltsin, hayrât ve hasenât sahibi Hatipli Hacı Hasbey oğlu Mehmed, 824 yılında bu buk’ayı (yer parçası) Dâru’l-huffâz yaptı.

Banilerin sultanı belittikleri kitabeler Mehmed Bey’den sonra da devam etmiştir. Aynı şekilde Pir Hüseyin Bey tarafından yaptırılan türbenin (1432) kitabesinde Pir Hüseyin yüksek haysiyetli olarak tanımlanırken dönemin sultanı Karamanoğlu Mehmed Bey oğlu İbrahim Bey “*Sultan*” ünvanı ile verilir ³⁴.

Niğde Hanım Mescidi mihrabı üzerinde yer alan sülüsle yazılmış iki satırlık kitabesine (Fotoğraf 6) göre 856H./1452M. tarihinde Murad oğlu Hacı Dursun tarafından yaptırılmıştır. Hanım Mescidi’nin banisi kitabesinde kendisini “zayıf kul” Muhammed oğlu Tursun olarak tanımlarken dönemin hükümdarını *Sultan* İbrahim Bey zamanında diye belirtmiştir.

Fotoğraf 6.Niğde Hanım Mescidi

— عمر هذا المسجد في أيام السلطان ابراهيم بن محمد بن
قرمان خلد
— العبد الضعيف الداج طرسون بن مراد سنة ست وخمسين وثمانماية 35

Transkripsiyonu:

‘Ammara hâza’l-mescid fi eyyami’s-sultân İbrahim bin Muhammed bin Karaman hallede el-abdu’z-za’îf el-hac Tursûn bin Murad sene sitte ve hamsîne ve semân-miye (856/1452)

Türkçesi: Bu mescid Karamanoğlu Mehmed oğlu İbrahim Sultan (Allah hükümdarlığını daim kılsın) zamanında zayıf kul Murat oğlu Hacı Tursun tarafından H. 856 yılında yaptırılmıştır.

Niğde Ak Medrese’de de (1409-1410) benzer bir vurgu vardır. Niğde Emiri Halil oğlu Alâeddin oğlu Ali Bey tarafından yaptırılan medresenin kitabesinde “Fi eyyami devlet es-sultan el-azam el-muazzam maliki rikab-il-ümen sultan Muhammed bin Alâeddin.” ³⁶ Kitabede Alâeddin Bey oğlu Mehmed Bey “*Sultan*” olarak belirtilerek Ali Bey’in kardeşine bağlılığı da vurgulanmıştır.

³⁴ Z. Oral, Turgutoğulları, Vakfiyeleri ve Eserleri, *Vakıflar Degisi III*, 1956,s.33. (makaleyi tırnak içine alalım.esere ilk defa atıf yapılysa ismini tam yazalım)

³⁵ K. Türkmen, *a.g.t.*, s. 133.

³⁶ K. Türkmen, *a.g.t.*, s. 126.

Kitabeler yolu ile ulaştığımız Sultan ünvanı kullanan isimlerin birbirleri ile bağlantılarına baktığımızda Karaman Bey'in oğlu Mahmud Bey'in oğlu Halil Bey bu ünü kullanan ilk sultandır. Onun oğlu Alâeddin Ali Bey ve onun oğlunun oğlu İbrahim Bey “*Sultan*” ününü kullanmışlardır. Karamanoğulları hükümdarları sultan ününü babadan oğula geçen bir ünvan olarak kullanırlarken beyliğin hükümdarlığında akrabalık ilişkileri önem kazanmaktadır.³⁷

Beylikler döneminde Osmanlı Beyliği'nin yapılarına bakıldığında da yalnız 5 kitabede “*Sultan*” ünvanının kullanılmış olması³⁸ bu sıfatın dönemin hükümdarları veya onlardan önceki hükümdarlar için kullanılmış olduğunu görüyoruz³⁹.

Sultan dışında kullanılan “*el-emir-ül-kebir*”, “*melik-ül-ümera*”, ünleri Selçuklu döneminin üst düzey yöneticileri için de kullanılmıştır.⁴⁰ Beylikler döneminde vezir ünü kullanılmamış, kitabelerde karşılaştığımız emir-i azam, emir-i kebir ünvanları saray çalışanları için kullanılan ünler olmuştur.⁴¹ Musa Bey Ermenek Beyi olduğu dönemde yaptırdığı Tol Medresesi'nin kitabesinde de bu ününü kullanır. Mısır Sultanı El-Nasır'ın Karaman valisi Hacı Beyler “büyük emir”, olarak kendini tanıtır. Sultanlıkları öncesinde Karaman'da emirlik yapmış olan Halil ve İbrahim Beyler de bu süre içerisinde inşa ettirdikleri yapılarında “*Sultan*” ününü kullanmaktan bilinçli olarak çekinmiş olabilirler.⁴²

Karamanoğlu döneminde iki kadın baniye rastlanır. Karamanoğlu Alâeddin Bey'in karısı Sultan (Melek) Hatun (mescit, medrese ve zaviye) ile Seyfeddin Süleyman Bey kızı Nasiha Hatun'dur (mescit, imaret, tekke ve türbe).⁴³

“*Emiri Kebir*” ve “*Emiri Azam*” ünvanlı dört kurucu, 9 yapı, bunlar dışında altı emir 9 yapının kuruculuğunu üstlenmişlerdir.⁴⁴ Yine üç saray mensubu 12 yapı inşa ettirmişlerdir.⁴⁵ Lal Ağa (Mut Lal Ağa Cami) ile günümüze hiçbir yapısı ulaşmayan defterdar Nasuh Bey dönemin banileri arasındadırlar. Bani olarak karşılaşılan bu ünvanlar, beyliğin idari yapısının anlaşılmasını sağlamaktadır.

Karamanoğlu Alâeddin Bey'in *miravı* (su nazırı) Hacı Abdülhamid, Karaman'da 1375 tarihli Şahruh Camini yaptırmışlardır.⁴⁶

Karamanoğulları'ndan iki kadı 6 yapının kurucusudurlar. İbrahim Bey'in baş kadısı Halil Efendi'nin yapıları günümüze gelememiştir.⁴⁷ Din adamlarından Şeyh Hacı İbrahim (1370 tarihli Akşehir- Alanyurt (Maruf) köyündeki türbe) ve Seyid Mahmud Hayrani'nin torunu Seyidi Muhiddin'in (1409-1410'da Seyid Mahmud Hayrani Türbesi onarımı) isimleri baniler arasında yer alır.

³⁷ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 34.

³⁸ Sema Gündüz, *Erken Osmanlı Dönemi Mimarisi ve Anadolu Selçuklu Sanatı*, **Doktora Tezi**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 2006, s.42; Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 45. **(Tezler için yazım kurallarımıza bakınız)**

³⁹ S.Gündüz, *a.g.t.*s.42

⁴⁰ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988, s.35; C. Cahen, *a.g.e.*, s. 191.

⁴¹ A. Durukan, *a.g.b.*, s.156.

⁴² E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 34.

⁴³ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 155.

⁴⁴ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 159.

⁴⁵ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 161.

⁴⁶ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 162- 163.

⁴⁷ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 165, 167.

Tablo 1

YAPI ADI	TARİH	BANİ	UNVAN
Ermenek Tol Medrese	1339/40	Musa Bey	<i>El-emir-ül-kebir, el-alim, el-abid, el-gazi</i>
Ermenek Yukarı Havasıl Camii	1371	Hacı Ali Bey	<i>El-abd, el-fakir, el-hac</i>
Ala Görmeli Köprü	1378	Karamanoğlu Mahmud oğlu Halil Bey	<i>Es-Sultan el-Azam zıllullah fıl a-lem Ebul feth Ala-üd-dün-ya ved-din</i>
Belli değil (Sadece kitabe var)	1339-40	Karamanoğlu Mahmud oğlu İbrahim Bey	<i>El-emir-ül-kebir melikül-ümera bedrüd-devle ved-din</i>
Karaman Hacı Beyler Camii	1356	Hacı Beyler	<i>El-emir-ül-kebir el-hac bekler/el devle en-nasır seyf-üd-devle ved-din, Sahibihi</i>
Karaman Hatuniye Medresesi	1381/82	Sultan Hatun	<i>Sultan hatun bint Murad bin Orhan bin Osman</i>
Karaman Hatuniye Medresesi	1381/82	Halil Bey	<i>El-emir, el-kebir, el-muayyet, el-muzaffer, ala-ddünya ved-din</i>
Aktekke Camii	1370	Alaaddin bin Halil bin Mahmud bin Karaman	<i>Salatin-ül-arab vel-acem kahirü ttuğat vel-mutemerridin katil ül-kafere vel-müşrikin Ebul-feth</i>
Karaman İbrahim Bey İmareti	1432	İbrahim Bey	<i>Es-sultan-el-efham vel-hakanul-azam maliki rikabi-l-umemi Mevla muluk-ül-arab vel-acem vazii merasim-ül-adli vel-ihsan</i>
Karaman İbrahim Bey İmareti	1432	İbrahim Bey	<i>Es-Sultan el-mükerrem</i>
Konya Hasbey Darülhüffazı	1421	Hacı Hasbeyoğlu Mehmed	<i>el-hac Hasbeg, el-Hatibi</i>
Niğde Ak Medrese	1409/1410	Niğde Emiri Karamanoğlu Haliloğlu Alaaddinoğlu Ali	<i>Sultan</i>
Niğde Ak Medrese	1409/1410	Niğde Emiri Karamanoğlu Haliloğlu Alaaddinoğlu Ali	<i>Alaüd-dünya ved-din ahuhu</i>
Niğde Hanım Camii	1452	Muradoğlu Hacı Tursun	<i>El-abdü, ez-zaif el-hac</i>
Alanya Obaköy Camii	1373	Karamanoğlu Yusuf oğlu Alaaddinoğlu Mahmud Bey	<i>Sahibihi ve malikuhu, el-emir, el-azam, malik rikabel</i> <i>El ümem husr muazzam bed-rüd dün-ya ved-din</i>
Obaköy Camii	1373	Karamanoğlu Yusuf oğlu Alaaddinoğlu Mahmud Bey	<i>El-emir, el-muazzam</i>
Seyid Mahmud Hayrani Türbesi	1409	Seyid Muhyiddin	<i>El-muattara el-mahdum el-muazzam sülaletil evliya seyid</i> <i>El-sadat el-muayyed bi-te-it rabbel arzeyn ve semayet</i>
Şeyh Hasan Türbesi	1369	Şeyh İbrahim bin Hasan	<i>El-merhum el-manfur</i>

Anadolu beylikleri, şeyh ve din adamlarından beylik politikalarının anlatılması, devletin gücünün yayılmasını sağlamak amacıyla her zaman destek almışlardır. Böylelikle devlet içerisinde önemli bir sınıfa oluşturmuşlardır. Din adamları, tarikat mensupları da bani olarak imar faaliyetlerine destek olmuşlardır. Karamanoğulları'nda adı bilinen Ahi Bevvab, 1344 tarihli Niğde Gündoğdu Türbesi'nin banisidir. Karabaş Veli tekkesinin banisi olduğu düşünülen Alaaddin Rumi Ali de Halveti tarikatının şeyhlerinden birisidir.⁴⁸

Dönemin dört taciri/tüccarı 1 darülhadis, 1 darülhuffaz ile 2 çeşme yaptırmışlardır.⁴⁹

Karamanoğulları'ndan dört hayır sahibinin yaptırdığı 7 yapıdan⁵⁰ Mehmed Bey 1421 tarihli Konya Hasbey Darülhuffazı ile Meram'daki hamam, mescit, darülhuffaz, Hacı Ferruh ise 1300'de Ermenek Akça Mescidi günümüze ulaşan yapılarıdır.

Meslekleri tespit edilemeyen 21 kişi ise 6 cami, 5 mescit, 4 darülhuffaz, 2'şer medrese ve çeşme, 1'er han, zaviye dergâh ve hamamın baniliğini üstlenirler.⁵¹

Karamanoğulları Beyliği sanatçılarından Ali Efendi 1429 tarihli Konya muallimhanesini (bugün kütüphane olarak kullanılan yapı) yaptırmıştır.⁵²

Yapı kitabelerinde bani ve sanatçılar hakkında farklı ünvan ve betimlemeler karşımıza çıkar. Bu kitabelerde belli kalıplar ve ortak bir dil kullanılmaktadır. *Es-, es-sultan, es- sultan el-azam* gibi ünvanların yerleri belirli olup nerelerde, hangi sırayla yazılacakları belli kurallara göre yapılmaktadır. Celaleddin Yusuf İbn Tagriberdi (Tanrıverdi), tarafından 15. Yüzyılda yazılmış olan *en-Nücûmü Az-zahiratu fi mulûk-i Mısr vel- Kahire*, ve Karkasendi adlı Türk asıllı emirin 1412 tarihinde tamamladığı *Şub-hul aşı fi sinaatil inşa* isimli eserlerinde dönemin diplomatik dilinin yazışmalarda olduğu gibi, kitabelerde de uygulandığı anlatılmaktadır⁵³. Ayrıca, sultan hayatta iken inşa edilen yapılarda *ala-dünya ve din, nasır ed-dünya ve din, bedrü-dünya ve din* gibi tanımlamalar, bani yapıyı inşa ettirirken ölürse veya öldükten sonra inşa edilmişse sadece *Nasireddin ve Alâeddin* ünleri kullanılmıştır. Bunların yanında baninin diğer sıfatlarında sıralanmıştır. *Sahibihu ve malikuhu, el- kebir, el-gazi, el-azam, el ümem husrev muazzam, Salatin-ül-arab vel-acem* gibi.

Yayınlarda *baha-üd-devle ved-din, baha-üd-dünyaveddin, ala-üd-dünya, fahr-üd-dünya ved-din, gıyas-ed-dünya ved-din, tac-üd-dünya ved-din* kelimelerinin beylerin lakapları veya babasının adları olarak düşünülmesi karışıklıklara sebep olmuştur. Bununla birlikte sıfat olarak Karamanoğlu sultanları Alâeddin, İzzeddin, Rükneddin, Gıyaseddin, Seyfeddin, Fahreddin, Taceddin gibi Selçuklu Sultanlarının isimlerini kullanmışlardır. Bunun da Selçuklu sultanlarına öykünmeleri ile ilişkisi düşünülebilir⁵⁴.

Baniler güçlerini gösteren ünleri seçerken, eğer sultan güçlü ve etkin bir kimlikse diğer baniler de kitabelerinde o sultanın adını anarak kendilerini zayıf ve aciz olarak tanımlamış ve mütevazı bir anlatım yolunu seçmişlerdir.

Sonuç

Karamanoğulları'nın yerleşik hayata geçmeleri Ermenek'e yerleşmeleri ile başlar. Bu dönemde inşa edilen yapılarda mescitlerin yanı sıra Tol (1339) ve Emir Musa (14.yüzyıl)

⁴⁸ E. Bilget Fataha, *a.g.t.*, s. 36.

⁴⁹ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 169.

⁵⁰ A. Durukan, *a.g.b.*, s. 170.

⁵¹ A. Durukan, *a.g.b.*, s.170.

⁵² A. Durukan, *a.g.b.*, s.168.

⁵³ D. Behrens-Abouseif, *Cairo of the Mamluks, A History of the Architecture and Its Culture*, The American University in Cairo Press, Egypt, 2007, s. 201.

⁵⁴ İ.H. Konyalı, *a.g.e.s.*, 97-99.

medreseleri gibi anıtsal yapıların bulunması banilerin güç gösterdikleri bir alan olmakla birlikte, beyliğin artık yerleşik hayatı benimsediklerinin ve başkentlerinde yapı faaliyetlerine giriştiklerini göstermektedir. Yaşam biçimi ve yerleştikleri merkezlerin değişmesi, yapı tipleri ve boyutlarındaki değişiminde asıl sebebi olmalıdır. Beyliğin başkentleri Ermenek ve Karaman'da inşa edilen sultanî yapıların varlığı kitabelerden de okunmaktadır. Bu kitabeler aynı zamanda beyliğin siyasi sürecini izleyebildiğimiz belge niteliği taşırlar.

Banilerin cami, mescit, türbe, medrese, darülhuffaz, köprü, hamam gibi farklı işlevli yapılarının kitabelerinde sosyal statülerini, güçlerini, ifade eden ünvanlarla kendilerini tanıttıkları/tanımladıkları görülür.

Özellikle beyliğin kuruluş yıllarında Ermenek ve Karaman'da inşa edilen yapılardan Ermenek Tol Medrese'de (1339/40) Musa Bey'in, Karamanoğlu Mahmud oğlu İbrahim Bey'in günümüze sadece 1339-40 tarihli kitabesi ulaşan yapısında, Karaman Hacı Beyler Camii (1356) banisi Hacı Bey'in yapının kitabesinde, Karamanoğlu Yusuf oğlu Alaeddinoğlu Mahmud Bey'in Obaköy Cami'nde (1373) *El-emir/el-emir-ül-kebir* ünlerini kullandıkları görülür. Karaman Hatuniye Medresesi'nde (1381/82) ise dönemin sultanı Halil Bey'in yapının banisi Melek Hatun tarafından *El-emir, el-kebir* olarak nitelendirildiği görülür. Bu yapılardan Hatuniye Medresesinde bilinçli bir tecih söz konusudur. *Sultan* ünü ise İlk olarak 1378 Görmeli Köprüsü kitabesinde kullanılmıştır. Sonrasında ise 1409 Niğde Ak Medrese ile 1432 Karaman İbrahim Bey İmaretinde görülür. Bu kitabelerden Beyliğin kuruluş/erken (1300-1370) ve orta dönem (1370-1450) tarihlerini okumamız mümkündür.

İnşa faaliyetlerine Emir Musa ve Halil Bey'le başlayan Karamanoğulları'nda en çok yapıyı inşa ettiren Halil ve İbrahim Bey'lerdir. Banilerin en çok yaptırmayı tercih ettikleri yapılar ise cami ve türbelerdir. Beyliğin artık Anadolu'da etkin bir güç olduğu 1350-1450 tarihlerinde imar faaliyetinin yoğunlaştığı küçük ölçekli yapıların yanı sıra İbrahim Bey İmareti gibi büyük boyutlu prestij yapılarıyla bu gücü ortaya koydukları izlenmektedir.

Karamanoğulları'nın mimari yapıtları gözlemlendiğinde, beyliğin coğrafi yayılımı, ilerleme siyaseti ve komşuluk ilişkilerini yapılar üzerinden okumak mümkündür. Banilerin tercihleri ve belki de söylemek istedikleri mesajlar sanatçıların elleriyle halka duyurularak aktarılmıştır. Aslında dönemin siyasi ve kültürel çeşitliliği içerisinde Karamanoğlu Beyliğinin kendi sanatını, banileri ve sanatçılarının eliyle bulmaya çalıştığını ve bir 'Karamanoğlu Sanatı' oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Aşıkpazazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, Hazırlayanlar: Kemal Yavuz ve M.A. Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul 2003.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.
- Behrens-Abouseif, Doris, *Cairo of the Mamluks, A History of the Architecture and Its Culture*, The American University in Cairo Press, Egypt 2007.
- Bilget Fataha, Ebru, *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 2010.
- Cahen, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.
- Crane, Howard, "Anadolu Beylik Döneminde Mimari ve Himaye", *Türkler*, Cilt: 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 30-37.
- Durukan, Aynur, "Baniler", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Cilt: 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, ss. 137- 171,

- Durukan, Aynur, “Kaynaklar Işığında Osmanlı Beyliği’nde Sanat Ortamı”, *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 4-8 Ekim 1999*, Cilt: III, Kısım II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, ss. 1103-1159.
- Durukan, Aynur, “Anadolu Selçuklu Dönemi Kaynakları Çerçevesinde Baniler”, *Sanat Tarihi Defterleri*, Sayı: 5, 2001, ss. 43-132.
- Durukan, Aynur, “Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler”, *Vakıflar Dergisi*, Cilt: 27, 1998, ss. 15- 36.
- Durukan, Aynur. “Karaman’daki Hatuniye (Melek Hatun), Medresesi”. *Kültür ve Sanat*. 1/4, 1989, ss. 51- 53, 92-93.
- Ebu Abdullah Muhammed İbn Batuta Tanci, *İbn Batuta Seyahatnamesi*, Çeviri, İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut, YKB, İstanbul 2004.
- Gündüz Küskü, Sema, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- Gündüz, Sema, *Erken Osmanlı Dönemi Mimarisi ve Anadolu Selçuklu Sanatı*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 2006.
- Kafadar, Cemal, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu İki Cihan Âresinde*, Birleşik Yayınevi, Ankara 1995.
- Konyalı, İ. Hakkı. *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi. Ermenek Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.
- Oral, Zeki, Turgutoğulları, Vakfiyeleri ve Eserleri, *Vakıflar Dergisi III*, 1956, s.31-56.
- Özönder, Hasan, “Karamanoğlu İbrahim Bey İmareti ve Vakfıyesi”, *II. Vakıf Haftası 3- 9 Aralık 1984 (Konuşmalar ve Tebliğler)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1985, ss. 127-142.
- Şikari, *Karamannâme. (Zamanın Kahramanı Karamanîler’in Tarihi)*, Hazırlayan: Metin Sözen ve Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği, Karaman Belediyesi Yayını, İstanbul 2006.
- Şikari, *Karamanoğulları Tarihi*, Halkevi Tarih ve Müze Yayınları, Konya 1946.
- Tekindağ, Şihabeddin, “Karamanlılar”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: V, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1997, ss. 316- 330.
- Türkmen, Kerim, *Karamanoğulları Devri Kitabeleri*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Konya 1989.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.